

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування
НАПН України та МОН України
Науково-дослідна лабораторія «Педагогічне краєзнавство Черкащини»
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Національна академія педагогічних наук України
Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки
Інститут педагогіки НАПН України
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського
Рівненський державний гуманітарний університет
Регіональний комплексний Науково-методичний центр інноваційних
технологій освітнього процесу РДГУ
Кафедра теорії і методики виховання
Херсонський державний університет
Кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту
імені проф. Є. Петухова

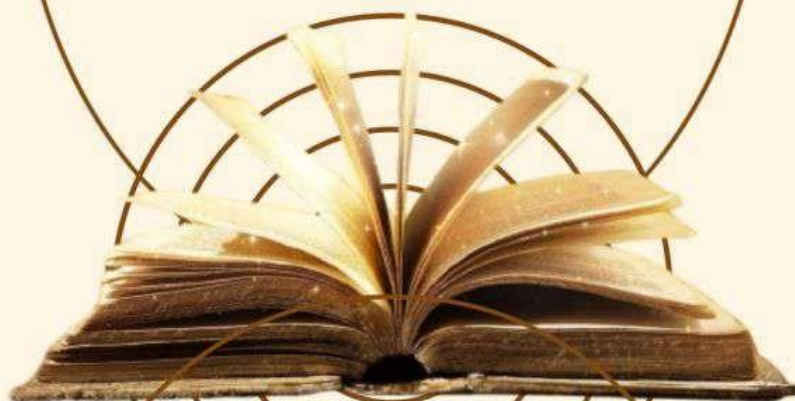

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Всеукраїнської науково-
практичної конференції

«ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ ТА ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

21 листопада 2023 року

Умань 2023

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування
НАПН України та МОН України
Науково-дослідна лабораторія «Педагогічне краєзнавство Черкащини»
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Національна академія педагогічних наук України
Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки

Інститут педагогіки НАПН України
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

Рівненський державний гуманітарний університет
Регіональний комплексний Науково-методичний центр інноваційних технологій
освітнього процесу РДГУ
Кафедра теорії і методики виховання

Херсонський державний університет
Кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова

ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО КРИЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ ТА ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Умань, 21 листопада 2023 р.)

Умань
2023

Редакційна колегія:

Кравченко О. О. (голова редколегії), доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Левченко Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Рецензенти:

Петренко О. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Кірдан О. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 7 від 29 листопада 2023 р.)*

Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ
П24 та процесів в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 21 листоп. 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти, Каф. соц. пед. та соц. роботи ; [редкол.: О. О. Кравченко (голов. редкол.), Н. М. Коляда, Н. В. Левченко ; рец.: О. Б. Петренко, О. Л. Кірдан]. – Київ : Компринт, 2023. – 150 с.

Збірник містить тези виступів учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні». Конференція відбулася в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини 21 листопада 2023 р.

УДК 37:908(477)(06)

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст та стилістику публікацій несе автор.

ЗМІСТ

СУХОМЛИНСЬКА Ольга <i>МИХАЙЛО ГОРДІЄВСЬКИЙ – ОДЕСЬКИЙ ПРЕДСТАВНИК РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ</i>	8
ДІЧЕК Наталія <i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗГОРТАННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ (ОСВІТНЬОЇ) РЕГІОНАЛІСТИКИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ</i>	10
КРАВЧЕНКО Оксана <i>НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ЖІНКИ В ІСТОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ</i>	14
КОЛЯДА Наталія <i>НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ</i>	16
КОЧУБЕЙ Тетяна <i>ВІХИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІКА КУЗЯ ВОЛОДИМИРА ГРИГОРОВИЧА</i>	19
МІХНО Олександр <i>ОСВІТЯНИ-КРАЄЗНАВЦІ В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОМУ БІОГРАФІЧНОМУ СЛОВНИКУ «ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ»: КОСТЯНТИН ЗІНЬКІВСЬКИЙ (1873–1959)</i>	21
ЗУБКО Ольга <i>ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ</i>	23
ТАРАНОВСЬКИЙ Петро <i>ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ</i>	26
КАЛІНІЧЕНКО Тетяна <i>ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ І ЛЕКСИЧНИЙ, ЕКЛЕКТИЧНИЙ, ІНТЕГРОВАНІЙ, АУДИТИВНИЙ ПІДХОДИ У ЗВО</i>	28
МАТВІЙЧУК Оксана <i>ПОСТАТЬ МИХАЙЛА СІКОРСЬКОГО В ОНЛАЙН-ПРОЄКТІ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КАЛЕНДАР»</i>	30

БОНДАРЕНКО Тетяна <i>ДО ПРОБЛЕМИ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ «ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»</i>	32
АЛАТИРЕНКО Мирослава <i>ТВОРЧІСТЬ (ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА І ДИТЯЧА) ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПЕАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА (НА МАТЕРІАЛАХ РОБОТИ ПОЗАШКІЛЛЯ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ «ДІТИ-ПЕДАГОГІКА-ВІЙНА»)</i>	34
ХОДАК Тетяна <i>ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ П. П. БІЛЕЦЬКОГО – НОСЕНКА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ</i>	38
БОГУЦЬКА Альона <i>РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ САС ВАЛЕНТИНИ ІВАНІВНИ</i>	41
ЦШАН Тетяна <i>СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ КЛАСНОГО КЕРІВНИЦТВА</i>	44
МЕЛЕНИШИН Наталія <i>РОЛЬ ГРОМАДСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ «ДУХОВНА РЕСПУБЛІКА», СТВОРЕНОГО ДИРЕКТОРОМ БАЛТСЬКОЇ ШКОЛИ ПЕТРОМ ТКАЧЕМ, У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ НА ПІВНОЧІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	47
ПОЛЮХОВИЧ Тетяна <i>НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА: 1950-2010-ті рр. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ)</i>	51
ГОЛЯ Галина <i>ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ У 1940-1950-ті рр.</i>	53
ВАРИВОДА Юлія <i>МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	56
ГАСАНОВА Лейла, КРАВЧЕНКО Оксана <i>ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО- ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ</i>	58

МОРГАЙ Лілія <i>БІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА ПРО НИКИФОРА ЯКОВИЧА ГРИГОРІЇВА (1883–1953 рр.)</i>	61
ПІДВАЛЬНА Юлія <i>ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ АНДРІЄВСЬКИЙ (1845–1902) – ПРОСВІТНИК, ПЕДАГОГ, ЖУРНАЛІСТ, КРАЄЗНАВЕЦЬ, АКТИВНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ</i>	65
ГОНЧАР Інна <i>ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В СПАДЩИНІ ПРЕДСТАВНИКІВ ТЕОРІЇ ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ ОСВІТИ</i>	68
МАТРОС Ольга <i>РОЛЬ ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЧИЦЬКОГО У РОЗБУДОВІ НАРОДНОЇ ОСВІТИ</i>	71
РЕВНЮК Наталія <i>ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА</i>	74
ТКАЧУК Мирослава <i>ЗМІСТ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ 1905–1916 рр.</i>	77
ШЕВЧУК Оксана <i>АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ, ПИСЬМЕННИК, ПЕДАГОГ</i>	80
ФЕДОРОВ Михайло <i>КРАЄЗНАВСТВО У СИСТЕМІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ</i>	83
КОЛЯДА Тетяна <i>РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ У ХІХ СТОЛІТТІ</i>	86
МОТОРНА Марія <i>РОЗВИТОК СТУДЕНТСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА</i>	88

АВРАМЕНКО Богдан <i>ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ У РЕФЛЕКСІЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ.....</i>	90
КІРДАН Олена, БАЗИК Юліана <i>ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНО СПРЯМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ</i>	92
ЮРЧЕНКО Віталій <i>ІСТОРИОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЄВРЕЙСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХVІІІ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ).....</i>	94
ГАВРИЛЕНКО Тетяна <i>ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991–2001).....</i>	97
АЛБУЛ Ірина <i>ДОЛІ, ПОЄДНАНІ З ЧЕРКАЩИНОЮ: ВОЛОДИМИР НАУМЕНКО (1852–1919)</i>	101
БЕСПАЛЬКО Маргарита <i>РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ</i>	104
СУШИНСЬКА Олександра <i>ОСВІТА ІНВАЛІДІВ ЧЕРКАЩИННИ: ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЙ СЬОГОДЕННЯ</i>	107
ПОЛЄХІНА Вікторія <i>ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА</i>	111
ФЕДОТОВА Леся <i>РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА У СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ</i>	113
БАЛДИНЮК Владлена <i>РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: НА ПРИКЛАДІ УМАНСЬКОЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «РАЗОМ»</i>	115
МОРГАЙ Лілія <i>ВИКЛАДАННЯ РІДНОЇ ІСТОРІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ НИКИФОРА ЯКОВИЧА ГРИГОРІЙВА (1883–1953 pp.).....</i>	117

ТКАЧУК Лариса <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА В АВТОРСЬКІЙ ШКОЛІ О. А. ЗАХАРЕНКА</i>	120
ТУРЧАНІКОВА Ольга <i>НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА ТЕРИТОРІЇ УМАНСЬКОЇ ГРОМАДИ ДІТЯМ, ПОСТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ</i>	124
БАЛДИНЮК Олена <i>МОЛОДІЖНІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧЕРКАЩИНИ</i>	126
РУДА Каріна <i>СИМПТОМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ШЛЯХ ДО ОДУЖАННЯ</i>	129
ЛЮБЧЕНКО Інна, САЖІЄНКО Алла <i>РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ</i>	132
БОЙКО Ольга <i>ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА В ЛІКНЕПАХ ЧЕРКАЩИНИ У 20 рр. ХХ ст.</i>	134
ВОВЧОК Оксана <i>КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НАУКОВЕ ТА ФІЛОСОФСЬКЕ ПОНЯТТЯ</i>	136
ЗАХАРЧУК Юлія <i>ЗДОРОВ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН</i>	138
РОЄНКО Світлана, РОЄНКО Олександр <i>ІВАНІВСЬКА ГІМНАЗІЯ ПАЛАНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ УМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ</i>	142
ІСАЧЕНКО Вікторія <i>ПИТАННЯ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ПАВЛА ГНАТОВИЧА ЖИТЕЦЬКОГО</i>	144
РУДНИЦЬКА Тетяна <i>ІВАН БОГДАН (1927-2010) – УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГ ТА ПРОСВІТНИК НА ЗАПОРІЖЖІ</i>	147

*МОРГАЙ Лілія,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ВИКЛАДАННЯ РІДНОЇ ІСТОРІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ НИКИФОРА ЯКОВИЧА ГРИГОРІЇВА (1883-1953 рр.)

Никифор Якович Григорієв – видатний педагог, історик і громадський діяч України.

Своє бачення щодо навчання дітей рідній історії педагог виклав у таких працях як: «Про навчання дітей рідній історії (1917 р.) та «Історія України в народних думках та піснях (1918 р.)». Педагог наголошував: «Людина лиш тоді стає певним активним не мертвим членом нації, коли досконало знає, хто вона і з якого вона роду, коли дійсно знає його історичну долю, його колію в історичному житті, його продовжену національну вдачу, здібності, хист... знає й виразно відчуває ті прикмети, що відзначають його як окрему націю. Коли знає, що в того народу є вічною цінною, характерною і що тимчасово поверхневою. Коли розуміє, чому саме цей народ має такі-то риси національного обличчя, а не інакше; коли безпосередньо не тільки відчуває всіма фібрами душі, а й впевнено, щохвилини розуміє свою органічно-психологічну належність до своєї нації, а не до іншої» [5, с. 3,4].

Нація – це спільність людей, що історично склалася, виникла на основі спільної мови, території, економічного життя і психічного складу, який проявляється у спільності культури [1].

Значну увагу педагог приділив національному аспекті виховання дітей. На його погляд у дітях повинні плекати, розвивати не тільки любов до рідної нації, а і розумову свідомість своєї рідної нації, що зветься національними гордощами. Якщо не дотримуватись цієї позиції навчання, то діти виростуть каліками: «...щоб не було таких національних калік, ми повинні дітей своїх змалку виховувати з яким і певним національним поглядом, ми морально зобов'язані подбати, щоб діти наші не були безбатченками і не блукали по чужих хатах, щоб на них не тикали пальцями, щоб вони знали – хто їх батьки і чий вони діти» – стверджував Н. Я. Григорієв [5, с. 7].

У працях Н. Григорієв охарактеризовує методику викладання історії на Батьківщині. Аналізуючи стан викладання історії педагог зазначає: «Україна подається дітям лише як гарна давня казка, про яку можна помріяти, але до життєвих обставин теперішнього часу ніяк не можна прикласти. «Перед педагогами стоїть не легке завдання, захопити дитячу душу цікавим матеріалом. Потрібно давати такий матеріал, в який розбурхана мрія втілювала б свої поривання й пересаджувала б їх із казкового краю в дійсне життя. А то одними оповіданнями ніяк не вдієш» [4, с. 8]. Щоб добре засвоївся матеріал, вчитель повинен у своєму викладі використовувати художній стиль розповіді «...художніми оповіданнями можна і потрібно користуватися як

підбадьорюючим матеріалом» – зазначав педагог [4, с. 8].

Для того, щоб історією зацікавити учнів, потрібно учителеві добре знати матеріал, уміти правдиво охарактеризовувати минуле, та проводити паралелі з теперішнім. Потрібно навчити дитину її рідної історії так, щоб вона з самого початку й до самого кінця йшла певним шляхом, не заглядаючи в перед і не засиджуючись на місці. Н. Григоріїв радить: «...подавати такий матеріал, щоб суть була відчутною не тільки душею, а й легко розуміла, щоб дитина сама могла поєднувати один матеріал з іншим без сторонньої допомоги» [4, с. 8].

Маючи такі навички з самого початку навчання історії, учням буде набагато простіше проводити паралелі, та робити відповідні висновки щодо сучасного життя. Для досягнення такої мети потрібно вивчати історію не з книжки, а з життя. Такий метод навчання надасть можливість привчити дитину цікавитися не реченням, а змістом [4, с. 8].

Маючи на меті поставити рідну історію на ґрунт національного виховання Н. Григоріїв радить дотримуватись таких позицій:

1. історію треба викладати так, щоб дитина з самого початку й до самого кінця курсу відчувала, що вчить вона не про когось, а про себе, про своїх дідів, прадідів, про свій рід, вчить те, що лишило слід у її сучаснім житті, так чи інакше завжди впливає на це життя і вимагає тих чи інших вчинків, того чи іншого поведження;

2. не можна «напихати» голову дитини оповіданнями, іменами, роками, «...бо це лиш забиває їй баки, а не викликає розумової діяльності»;

3. увесь час наука історії та історичних законів складається з живих розмов, знайомих прикладів з рідного життя, порівнянь сучасного з минулим;

4. викладання історії та історичних законів має складатися з живих розмов, знайомих прикладів з рідного життя, порівняння сучасного з минулим;

5. «не історію вияснити живим життям, а навпаки – сучасне життя пояснити історичними законами»;

6. перш ніж починати вивчати історію, необхідно ввести дитину в курс історії, тобто добре з'ясувати на живих, зрозумілих прикладах, що таке історія і для чого вона потрібна [1, с. 8].

Підручником користуватися слід як найобережніше, аби лиш пригадати, про що була розмова. Результат навчання залежить від учителя, він сам повинен дбати і заохочувати дітей, похваляючи дітей, потрібно вислуховувати учнів, адже кожна дитина висловлює власну думку – зазначав Н. Григоріїв.

Загалом, курс навчання дітей історії потрібно на думку педагога поділити на два обсяги. Перший обсяг буде вміщувати підготовку до вивчення історії, знайомство дитини з найхарактернішими рисами історичного побуту її життя народу з найголовнішими його особливостями та видатними подіями. Другий обсяг даватиме можливість ширше, більш досконаліше познайомитись з більшістю видатних подій і діячів рідної історії, починаючи з відомостей про слов'ян та закінчуючи нашим часом [5, с. 13].

Ми повинні виплекати, розвинути в дітях любов до рідної нації, що зветься національними гордощами. Потрібно виховувати своїх дітей так, щоб

вони не тільки поважали свою країну, її національні особливості, а щоб це було їхніми гордощами [2, с. 38]. Учитель не повинен сам формулювати або занадто допомагати дітям підібрати речення, щоб висловити свої поняття. Школярі можуть викладати своє бачення понять. Саме процес вишукування й підбирання найкращого вислову до нового поняття зацікавлює дітей, викликаючи конкуренцію, «хто краще скаже» – це сприяє науці. Учитель навіть повинен сам дбати й заохочувати дітей, похваляючи їх різними похвалами, але правдиво по змісту. Таке бачення було на формування власної думки у праці педагога [3, с. 14,15].

Н. Я. Григорійв зазначав: «коли ж діти вчать по книжці, то звикають лиш заучувати оповідання, переказувати їх, не добираючись до змісту, звикають з'ясовувати готове, а не навчаються сучасне явище ставити на історичний ґрунт та порівнювати його з історичними подіями, через що й складається у них погляд на історію як на якийсь архів непотрібного для сучасного життя матеріалу тоді історія здається їм мертвою, непотрібною» [5, с. 8,9].

Про використання підручника на уроці педагог зазначає: «Підручників спочатку не треба, бо вони лиш псують справу: привчають дітей не домірковувати до всього власним розумом, а заглядати, «як то в книжці написано». Всякий же новий виклад, нові відомості повинні заучуватися перш за все з розмови, бесід. Сама назва „підручник” виразно вказує на те, що він мусить бути під рукою» [5, с.16].

Для того, щоб було раціональне навчання педагог радить дотримуватись таких позицій стосовно викладу нового матеріалу:

1. доглядати, щоб діти не заглядали до нього під час нового викладу;
2. не вимагати, щоб діти склали свої формули словами підручника;
3. потрібно, щоб діти не заучували по підручнику того, чого не розуміють;
4. вимагати, щоб діти прочитане по підручнику могли переказати своїми словами;
5. не триматися сліпо за рамки програми і тексту підручника [5, с.17].

Щоб виробити в дітях загальне поняття про історію педагог радить, щоб учитель показував на прикладах. Коли вони родились? Хто їх доглядав? На якому році життя почали говорити? Чи не хворіли? Чим займалися до того як почали ходити в школу? Все це історія, історичне минуле кожного людини. При вивченні історії не потрібно забувати про поєднання матеріалу з картою [5, с. 23, 26].

Отже, життя та діяльність Н. Я. Григорієва були присвячені українізації державності, української нації, які він проніс через усе своє життя. Свою концепцію щодо викладання історії педагог виклав у своїх працях, які залишаються до нині актуальними.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Невтомний народник Ничипір Якович Григорійв. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kraeznavstvo.at.ua/news/2009-08-27-20>.

2. Гр. Наш. Пронавчання дітей рідній історії. Світло. 1911. Ч. 7. С. 36- 41.
3. Гр. Наш. Пронавчання дітей рідній історії. Світло. 1912. Ч. 5. С. 6-18.
4. Григорій Н. Історія України в народних думах і піснях. К., 1918. 176 с.
5. Григорій Н. Пронавчання дітей рідної історії. К., 1917. 38 с.

